

բան սովորիլը՝ քարի վրայ բան փորելու նըման է։ այսպէս ալ ծերութեան ատեն բան սովորիլը՝ սառուցի վրայ գիր գրելու պէս է։ — Ասոր պատասխան այս միայն ըսեմք որ եթէ ճշմարտապէս բարեսէր եւ անձնանուէր ուսուցիչ է մէկը, եւ սովորեցուցածը լոկ յիշողութեան նիւթ չէ, այլ դատմունքի, սրբան ալ մեծահասակ լինին մոտիկ ընողները՝ անկարելի է որ ամենեւին բան չսովորին։

Լսարանի մէջ դասախօսութիւն ընել ուղղը պիտի մոռնայ իրեն վարժապետութիւնը, — թէ որ վարժապետ է. — այս ալ պիտի մոռնայ ու մոռցնէ որ իւր բրածը՝ դասախօսութիւն է. այլ պիտի գիտնայ որ պարզ խօսակցութիւն պիտի ընէ հասարակ ժողովրդեան հետ։ Այն ատեն մոտիկ ընողներն ալ սիրտ կառնուն, իրենց ժողովարաններուն՝ սրճանոցներուն մէջ լսած պատմութիւններուն պէս կպահեն մոքերնին նաեւ լսարանին մէջ պատմուած բաները, եւ հետզհետէ աւելի ալ կվարժին լսածնին միտք պահելու։

Անցան այն ժամանակներն որ կարգալ գրելը, ուսումը՝ գիտութիւնը քահանաներու, վարդապետներու միայն կիւայլէ կըսէին։ Այժմ այդ խօսքը անոր կնամանի որ ըսէ մէկը թէ արեւուն լոյսը հարուսաներուն համար է, ու ինքը աչքը փակէ որ լոյս չտեսնէ։ Այո, լոյս է գիտութիւնը, եւ ամէն մարդու համար ալ կծագի ամէն օր ամէն ժամանակ, որպէս զի տղիտութեան խաւարէն ու անկրթութեան թմրութեանէն ելլէ։ Ո՛վ կհամարձակի ըսելու թէ մեր ժողովրդոց գիտութեան լոյսը ծագելու ատենը դեռ չէ հասեր. ո՞վ դատաւարներ է մեր ազգը որ այսքան ժամանակ տղիտութեան խաւարին մէջ թաղուած մընայ։ — Ոչ, ոչ. աղէկ ատենն է արթննալու, աղէկ ատենն է լոյս տեսնելու, շատ յարմար ատենն է հարկաւոր եւ օգտակար անդեկութիւններով մարդու միտքը զարգարե-

լու եւ սիրտը կրթելու, այնպէս որ ամէն մարդ ալ կարող լինի ըստ իւրում՝ չափու կատարել այն մեծ ու ծանր պարտքը՝ զոր գրեթէ վրան Աստուած, այսինքն իւր բարոյական եւ մտաւորական կարողութիւնը կատարելագործել, եւ հեռու մնալ անբան արարածներէն՝ որ ինչպէս որ ստեղծուեր են իրեն, այնպէս կմնան, եւ նիւթապէս աճելէն իզատ մէկ կատարելութիւն մը չեն կրնար ստանալ։

Ցանկալի բան է ուրեմն որ ամէն տեղ՝ ամէն քաղաք — եթէ կարելի է — բացուին ժամ մը յառաջ այսպիսի լսարաններ, կիրակի օրուան դպրոցներ, հմուտ եւ անձնանուէր վարժապետներու ձեռքով, եւ խոհական եւ ռանգով առաջ տարուին՝ առանց շատ մոտիկ ընելու նախանձոտաց անհիմն մեղադրութիւններուն։

Թող չըսէ մէկը թէ «Մեր ազգին համար այդպիսի բաները կանոն են»։ Վասն զի մեր համոզուած եմք եւ կարող եմք զուրիշներն ալ համոզել որ ընդհակառակն՝ մեր ազգը շատ ուշացեր է այսպիսի բաներու ետեւէ լինելու, ուստի եւ շատ ետ մնացեր է ուրիշ ազգերէն։ Թող չըսէ մէկը թէ «Մեր ազգին մէջ տղայոց համար բարեկարգ ուսումնարաններ կպահան, մեծերուն համար դպրոց բանալն ինչ է»։ Վասն զի ո՞չ ապաքէն տղայոց ուսումնարաններուն ալ պակաս եւ անկարգ լինելուն գլխաւոր պատճառ՝ մեծերուն ուսմանէ բոլորովին զուրկ եւ տգէտ մնալն է։ Ապա ուրեմն աշխատելու չէ որ նախ ծնողաց սիրտը մանէ ուսման սէրը, որպէս զի նոցա որդիքն ալ ուսումնասէր լինին, նոցա ուսումնարաններն ալ բարեկարգին։ Եւ ահա այս բանիս մի միայն հնարք կերեւնայ մեզի լսարաններուն մեր ազգին մէջ բացուիլն ու ծագելիլը, որոց օգտակարութիւնը կփափաքիմք որ աւելի գործով երեւնայ՝ քան թէ մեր գովասանքներովը։

ՓՈՂԻՆ ՊԱՏԻԻԸ.

Կարդմունքն եկաւ դուռ զարկաւ,
Տանտէրը տուն չէ ըսին.
Իմաստութիւնն որ եկաւ,
Դուռն իրեն դէմ փակեցին.
Պատին եկաւ երեւցաւ,
Երթաս բարով կանչեցին.
Սէրն ու սիրուն բարեկամ, —
Ներս մըտնելու չըթողին։

Ճըշմարտութիւնն ծագեց,
Թող ըսպասէ ասացին.
Արդարութիւն՝ իրաւունք, —
Թուր՝ փայտ՝ շղթայք ցուցուցին.
Բայց երբ ըստակն երեւցաւ,
Մեծ ու պղծտիկ
Դուռ՝ պատուհան
Կըռնրկի վրայ բացուեցան։